

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL

YVES BOT

prezentate la 19 mai 2009¹

1. Prin prezenta cauză, Curtea are ocazia, pentru prima dată, să interpreteze Convenția privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale² și, mai precis, articolul 4 din această convenție, care instituie un mecanism ce permite desemnarea legii aplicabile unui contract în absența alegerii de către părți.

2. În această cauză se solicită Curții să se pronunțe care este, în temeiul acestei dispoziții, legea aplicabilă unui contract care are ca obiect punerea la dispoziție a unui mijloc de transport pentru expedierea de mărfuri într-o anumită cursă.

3. Astfel, articolul 4 alineatul (1) prima teză din Convenția de la Roma prevede o normă generală care desemnează legea aplicabilă contractului în absența alegerii de către părți, însoțită de o prezumție generală la alineatul (2) al acestui articol și de o prezumție specială, prevăzută la alineatul (4) al articolului menționat, aplicabilă contractului de transport de mărfuri.

4. În plus, Curții i se solicită să stabilească dacă unei părți a unui contract precum cel în discuție în acțiunea principală poate, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) a doua teză din Convenția de la Roma, să i se aplice legea unei alte țări decât cea cu care întreg contractul prezintă cele mai strânse legături.

5. În prezentele concluzii vom indica motivele pentru care apreciem că un contract care are ca obiect punerea la dispoziție a unui mijloc de transport pentru expedierea de mărfuri într-o anumită cursă nu intră în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma atunci când locul de desfășurare a activității întreprinderii însărcinate cu punerea la dispoziție a acestui mijloc de transport este situat în altă țară decât cea în care este situat locul de încărcare sau de descărcare sau sediul principal al cocontractantului.

6. În continuare, vom explica de ce, în opinia noastră, pentru a determina legea aplicabilă unui astfel de contract, instanța națională trebuie, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) prima teză din Convenția de la Roma, să identifice legea țării cu care acest contract prezintă cele mai strânse legături.

¹ — Limba originală: franceza.

² — Convenție deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980 (JO L 266, p. 1, JO L 347, p. 3, denumită în continuare „Convenția de la Roma”).

7. În sfârșit, vom expune motivele pentru care considerăm că nu i se poate aplica unei părți a contractului în discuție în acțiunea principală legea altei țări decât cea cu care întreg contractul prezintă cele mai strânse legături.

„[c]ontractul este guvernat de legea aleasă de către părți. Această alegere trebuie să fie expresă sau să rezulte, cu un grad rezonabil de certitudine, din condițiile contractuale sau din împrejurările cauzei. Prin alegerea lor, părțile pot desemna legea aplicabilă întregului contract sau numai unei părți din acesta”.

I — Cadrul juridic

8. Convenția de la Roma a intrat în vigoare la 1 aprilie 1991. Voința statelor membre era la momentul respectiv aceea de a remedia multitudinea de norme de conflict existente uniformizând normele privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale.

9. Dispozițiile Convenției de la Roma se aplică, în temeiul articolului 1 din această convenție, obligațiilor contractuale în situațiile în care există un conflict de legi, cu excepția anumitor materii, enumerate la alineatul 2 al aceluiași articol³.

10. Convenția de la Roma consacră, la articolul 3, principiul autonomiei de voință a părților. Astfel, potrivit acestei dispoziții,

11. În absența alegerii, Convenția de la Roma prevede un principiu general comun tuturor contractelor în vederea determinării legii aplicabile, însoțit de prezumții.

12. Astfel, în temeiul articolului 4 alineatul (1) din această convenție, „[i]n măsura în care legea aplicabilă contractului nu a fost aleasă în conformitate cu articolul 3, contractul este supus legii țării cu care acesta prezintă cele mai strânse legături. Cu toate acestea, dacă o parte a contractului poate fi separată de restul contractului și prezintă o legătură mai strânsă cu o altă țară, legea acestei alte țări se va putea aplica, prin excepție, acestei părți din contract”.

13. Articolul 4 alineatul (2) din Convenția de la Roma este redactat după cum urmează:

3 — Este vorba, de exemplu, despre statutul și despre capacitatea persoanelor fizice, despre obligațiile contractuale privind testamentele și succesiunile, drepturile patrimoniale ce decurg din regimuri matrimoniale, drepturile și obligațiile ce decurg din relațiile de familie, părintești, de căsătorie sau despre convențiile de arbitraj și despre cele de alegere a instanței competente.

„Sub rezerva dispozițiilor alineatului (5), contractul este prezumat a avea legături mai strânse cu țara în care partea care trebuie să

execute prestația caracteristică aceluia contract își are reședința obișnuită sau, în cazul unei societăți sau al unei alte persoane juridice, înregistrate sau nu, sediul central. Cu toate acestea, dacă contractul este încheiat în exercitarea activității profesionale a acestei părți, țara în cauză este aceea în care este situat sediul său principal sau țara în care este situat locul de desfășurare a activității la care trebuie executată prestația, în cazul în care, în conformitate cu contractul, prestația trebuie executată printr-un alt loc de desfășurare a activității decât sediul principal”.

14. Contractele de transport de mărfuri fac obiectul unei prezumții speciale. Astfel, în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma, „[c]ontractul de transport de mărfuri nu face obiectul prezumției de la alineatul (2). În cazul unui astfel de contract, dacă țara în care transportatorul își are sediul principal în momentul încheierii contractului este aceeași cu cea unde este situat locul de încărcare sau de descărcare sau sediul principal al expeditorului, contractul este prezumat ca având legăturile cele mai strânse cu țara respectivă”.

15. Această dispoziție precizează în continuare că, „[l]a aplicarea prezentului alineat, contractele pentru curse charter pentru o singură călătorie sau alte contracte sunt considerate contracte de transport de mărfuri dacă au ca obiect principal efectuarea unui transport de mărfuri”.

16. În sfârșit, Convenția de la Roma prevede posibilitatea pentru instanța națională de a înlătura prezumția prevăzută la articolul 4 alineatul (2) dacă prestația caracteristică nu poate fi determinată și prezumțiile de la alineatele (2)-(4) dacă din ansamblul circumstanțelor cauzei reiese că acel contract prezintă legături mai strânse cu o altă țară.

II — Situația de fapt și procedura principală

17. Intercontainer Interfrigo SC (denumită în continuare „ICF”) este o societate stabilită în Belgia. Balkenende Oosthuizen BV (denumită în continuare „Balkenende”) și MIC Operations BV (denumită în continuare „MIC”) sunt societăți stabilite în Țările de Jos.

18. În cadrul unui proiect de legătură feroviară privind transportul de mărfuri între Amsterdam (Țările de Jos) și Frankfurt (Germania), ICF a pus la dispoziția Balkenende vagoane, în numele MIC. ICF trebuia să asigure transportul pe calea ferată și a cumpărat în acest scop locomotivele și serviciile necesare. MIC a închiriat la terți capacitatea de încărcare de care dispunea și trebuia să asigure partea operațională a transportului.

19. Între părți nu a fost încheiat niciun contract scris. A fost trimis numai un proiect de contract de către ICF, care desemna dreptul belgian ca fiind legea aplicabilă acestui contract. Acest proiect de contract nu a fost semnat de părți. Cu toate acestea, acordurile au fost executate între 20 octombrie și 13 noiembrie 1998, precum și între 16 noiembrie și 21 decembrie 1998.

20. La 27 noiembrie 1998, ICF a trimis MIC o primă factură, în valoare de 107 512,50 euro, corespunzătoare serviciilor prestate între 20 octombrie și 13 noiembrie 1998. La 22 decembrie 1998, a fost trimisă MIC o a doua factură, în valoare de 67 100 de euro, privind executarea acordurilor între 16 noiembrie și 21 decembrie 1998.

21. Întrucât MIC nu a achitat factura din 27 noiembrie 1998, ICF a somat-o, la 7 septembrie 2001, să achite respectiva factură, dar fără rezultat.

22. ICF a introdus o acțiune în justiție la Rechtbank te Haarlem (Țările de Jos) și a solicitat ca Balkenende și MIC să fie obligate la plata facturii din 27 noiembrie 1998 și a taxei pe valoarea adăugată aferentă acesteia, majorată cu dobânzi și cu cheltuielile de judecată. ICF susținea că legea aplicabilă contractului era legea belgiană.

23. Prin Hotărârea din 28 ianuarie 2004, Rechtbank te Haarlem a apreciat că dreptul olandez era aplicabil contractului. Creanțele ICF fiind prescrise potrivit dreptului olandez, acesta a declarat acțiunea ca fiind inadmisibilă.

24. ICF a făcut apel la Gerechtshof te Amsterdam. Acesta din urmă a confirmat hotărârea din primă instanță și a respins teza susținută de ICF potrivit căreia părțile aleseră dreptul belgian drept lege aplicabilă contractului, acest contract fiind trimis către Balkenende și MIC, dar nefiind semnat de acestea din urmă.

25. În fața Gerechtshof, ICF a apreciat că dreptul belgian era aplicabil în temeiul articolului 4 alineatul (2) din Convenția de la Roma. Potrivit acestei instanțe, contractul în cauză trebuia să fie considerat ca privind în principal transportul de mărfuri, în sensul articolului 4 alineatul (4) ultima teză din această convenție. În plus, acest contract, potrivit instanței menționate, prezenta legături mai strânse cu Țările de Jos decât cu Belgia, astfel încât nu se aplica prezumția cuprinsă la articolul 4 alineatul (2) din convenția respectivă.

26. ICF a declarat recurs la Hoge Raad der Nederlanden (Țările de Jos).

27. Instanța de trimitere, având îndoieli cu privire la interpretarea articolului 4 din Convenția de la Roma, adresează o serie de întrebări preliminare Curții.

3) În situația în care răspunsul la [a doua] întrebare [...] este afirmativ, care dintre cele două sisteme juridice indicate trebuie utilizat ca bază pentru soluționarea excepției prescripției ridicate cu privire la drepturile invocate în temeiul contractului?

III — Întrebările preliminare

28. Hoge Raad der Nederlanden a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma trebuie interpretat în sensul că această dispoziție privește numai contractele de navlosire pe cursă unică și că toate celelalte tipuri de contracte de navlosire nu sunt cuprinse în sfera de aplicare a [...] dispoziției menționate)?

2) În situația în care răspunsul la [prima] întrebare [...] este afirmativ, articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma trebuie interpretat în sensul că, în măsura în care alte tipuri de contracte de navlosire se referă și la transportul de mărfuri, contractul respectiv care privește acest tip de transport intră în sfera de aplicare a acestei dispoziții și că dreptul aplicabil celorlalte tipuri de contracte este determinat potrivit articolului 4 alineatul (2) din Convenția de la Roma?

4) În situația în care partea principală a contractului privește transportul de mărfuri, trebuie ca defalcarea menționată la [a doua] întrebare [...] să nu fie luată în considerare și [...] dreptul aplicabil tuturor părților contractante să fie determinat în conformitate cu articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma?

5) Excepția prevăzută la [articolul 4 alineatul (5) a doua teză] din Convenția de la Roma trebuie interpretată în sensul că prezumțiile [de la articolul 4 alineatele (2)-(4)] trebuie să fie înlăturate numai în situația în care rezultă din ansamblul circumstanțelor că criteriile de legătură menționate în aceste dispoziții nu au o adevărată valoare de legătură sau atunci când rezultă în mod clar din aceste circumstanțe că există o legătură mai puternică cu un alt stat?”

IV — Analiză

B — Cu privire la întrebările preliminare

A — *Observații introductive*

29. Pentru început, se impune să se precizeze că, în temeiul protocoalelor din 19 decembrie 1988⁴, intrate în vigoare la 1 august 2004, Curtea este competentă să interpreteze dispozițiile Convenției de la Roma.

30. De altfel, în temeiul articolului 2 litera (a) din Primul protocol 89/128, Hoge Raad der Nederlanden are dreptul să solicite Curții de Justiție să pronunțe o hotărâre preliminară asupra unei chestiuni ridicate într-o cauză pendinte în fața instanței respective privind interpretarea dispozițiilor Convenției de la Roma.

4 — Primul protocol 89/128/CEE privind interpretarea de către Curtea de Justiție a Comunităților Europene a Convenției privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980 (JO 1989, L 48, p. 1, JO L 347, p. 18), precum și a Convențiilor de aderare din 10 aprilie 1984, 18 mai 1992 și 29 noiembrie 1996 și Al doilea protocol 89/129/CEE care conferă Curții de Justiție a Comunităților Europene anumite competențe în materie de interpretare a Convenției privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980 (JO 1989, L 48, p. 17, JO L 347, p. 24), precum și a convențiilor de aderare din 10 aprilie 1984, 18 mai 1992 și 29 noiembrie 1996.

31. Curtea are ocazia, pentru prima dată, să interpreteze Convenția de la Roma și, mai precis, dispoziția din această convenție legată de legea aplicabilă contractului în absența alegerii de către părți.

32. Examinarea întrebărilor preliminare adresate de instanța de trimitere necesită prezentarea în prealabil a conținutului sistemului instituit de Convenția de la Roma.

1. Sistemul instituit de Convenția de la Roma

33. În vederea continuării operei de unificare juridică în domeniul dreptului internațional privat, începută prin adoptarea Convenției de la Bruxelles din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială⁵, statele membre au adoptat Convenția de la Roma.

5 — JO 1972, L 299, p. 32. Această convenție a fost înlocuită prin Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74).

34. Această convenție are drept obiectiv, potrivit preambulului său, să stabilească norme uniforme referitoare la legea aplicabilă obligațiilor contractuale. În Raportul asupra Convenției privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale⁶ se precizează că respectiva convenție s-a născut din preocuparea de a elimina inconvenientele care rezultă din diversitatea normelor de conflict, în special în domeniul contractelor. Marele avantaj al Convenției de la Roma, potrivit domnului Vogelaar, la momentul respectiv, director general al Direcției Generale Piață Internă și Aproximarea Legislațiilor din cadrul Comisiei, este că nivelul de securitate juridică va fi ridicat, încrederea în stabilitatea raporturilor juridice va fi întărită, acordurile cu privire la competență în funcție de dreptul aplicabil vor fi facilitate, iar protecția drepturilor dobândite pentru întreg dreptul privat va fi sporită.

35. Așadar, obiectivul pe care îl urmărește Convenția de la Roma este uniformizarea normelor de conflict astfel încât să fie desemnate aceleași legi indiferent de locul în care este pronunțată hotărârea.

36. În vederea realizării acestui obiectiv, Convenția de la Roma consacră, la articolul 3, principiul autonomiei de voință a părților în privința alegerii legii aplicabile obligațiilor contractuale. Potrivit acestui principiu, comun statelor membre, contractul este reglementat de legea aleasă de părți.

37. În absența alegerii, am observat că articolul 4 din Convenția de la Roma oferă instanței elementele necesare pentru determinarea legii aplicabile. Sistemul astfel instituit de acest articol se prezintă, în opinia noastră, după cum urmează.

38. Articolul 4 alineatul (1) din Convenția de la Roma prevede că, în absența alegerii legii aplicabile de către părți, „contractul este supus legii țării cu care acesta prezintă cele mai strânse legături. Cu toate acestea, dacă o parte a contractului poate fi separată de restul contractului și prezintă o legătură mai strânsă cu o altă țară, legea acestei alte țări se va putea aplica, prin excepție, acestei părți din contract”.

39. Prima teză a acestei dispoziții, care poate părea puțin neclară, în realitate, pare să reflecte destul de bine concepțiile adoptate de instanțele statelor membre.

40. Astfel, Raportul Giuliano Lagarde ne arată că, în cea mai mare parte a statelor membre, concepția obiectivă pentru aplicarea legii contractului prevalează în raport cu elementele de legătură fixe și rigide⁷. În absența alegerii de către părți a legii aplicabile

6 — Raport al domnului Giuliano, profesor la Universitatea din Milano, și al domnului Lagarde, profesor la Universitatea Paris I (JO 1980, C 282, p. 1, denumit în continuare „Raportul Giuliano Lagarde”).

7 — A se vedea articolul 4 alineatul (1) din Raportul Giuliano Lagarde.

contractului, instanța trebuie să caute indicii care să permită localizarea acestui contract într-o țară sau în alta.

41. În ceea ce privește articolul 4 alineatul (1) a doua teză din Convenția de la Roma, acesta se raportează la ceea ce este în mod comun denumit „divizarea” unui contract. Vom reveni mai în detaliu cu privire la această posibilitate de divizare în ultima parte a aceste expuneri.

42. Flexibilitatea aparentă a articolului 4 alineatul (1) din Convenția de la Roma este puțin frânată de o întreagă serie de prezumții cuprinse în alineatele care urmează.

43. Astfel, articolul 4 alineatul (2) din Convenția de la Roma prevede că „contractul este prezumat a avea legături mai strânse cu țara în care partea care trebuie să execute prestația caracteristică acelu contract își are reședința obișnuită sau, în cazul unei societăți sau al unei alte persoane juridice, înregistrate sau nu, sediul central. Cu toate acestea, dacă contractul este încheiat în exercitarea activității profesionale a acestei părți, țara în cauză este aceea în care este situat sediul său principal sau țara în care este situat locul de desfășurare a activității la care trebuie executată prestația, în cazul în care, în conformitate cu contractul, prestația trebuie executată printr-un alt loc de desfășurare a activității decât sediul principal”.

44. Raportul Giuliano Lagarde arată că această dispoziție concretizează și obiectivizează noțiunea „cele mai strânse legături” și aduce o simplificare considerabilă în determinarea legii aplicabile contractului în absența alegerii de către părți⁸. Se precizează de asemenea că legătura contractului cu „elementele intrinseci” permite să se evite ca această legătură să se facă cu elemente exterioare acestui contract și care să nu aibă legături reale cu acesta, precum, de exemplu, cetățenia ori naționalitatea părților sau locul încheierii contractului⁹.

45. Alegerea locului de reședință, a sediului central sau a locului de desfășurare a activității furnizorului prestației caracteristice drept locul legii aplicabile contractului poate de asemenea să se explice, în opinia noastră, prin faptul că această lege are avantajul de a fi cea pe care furnizorul acestei prestații o poate cunoaște cu ușurință, în special fără barieră lingvistică, și cea pe aplicarea căreia acesta se poate baza în mod legitim.

46. În plus, chiar prin exercitarea activității sale profesionale, furnizorul prestației caracteristice va fi nevoit să multiplice contractele. Rezultă, așadar, că este de dorit, pentru motive practice, ca toate contractele pe care le încheie să fie supuse aceleiași legi. Desigur, s-ar putea

8 — A se vedea articolul 4 alineatul (3) al șaptelea paragraf din Raportul Giuliano Lagarde.

9 — A se vedea articolul 4 alineatul (3) al doilea paragraf din Raportul Giuliano Lagarde.

obiecta că acest lucru este valabil, într-un contract sinalagmatic, pentru cocontractant. Cu toate acestea, în marea majoritate a cazurilor, contraprestația constă numai în plata unei sume de bani.

47. Prin urmare, alegerea locului de reședință, a sediului central sau a locului de desfășurare a activității furnizorului prestației caracteristice, precum cea a legii aplicabile contractului, pare cea mai adecvată.

48. Această prezumție generală cunoaște două excepții, enumerate la articolul 4 alineatele (3) și (4) din Convenția de la Roma.

49. Astfel, în primul rând, „în măsura în care contractul are ca obiect un drept real imobiliar sau un drept de folosință asupra unui bun imobil, contractul în cauză este prezumat a avea legăturile cele mai strânse cu țara unde este situat imobilul”.

50. Supunerea acestui tip de contract unei prezumții speciale care desemnează *lex rei sitae* se poate explica prin faptul că, în acest caz, centrul de greutate este imobilul însuși.

51. De altfel, se pare că acesta este motivul pentru care Raportul Giuliano Lagarde precizează că articolul 4 alineatul (3) din Convenția de la Roma nu acoperă contractele care au ca obiect construcția sau reparația de imobile¹⁰. În astfel de contracte, obiectul nu este un drept asupra imobilului, ci o prestare de servicii, precum lucrările care trebuie efectuate asupra acestui imobil. În acest caz, putem presupune că legea aplicabilă în absența alegerii de către părți va fi definită de prezumția generală și va fi legea locului de reședință a furnizorului prestației caracteristice.

52. În al doilea rând, articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma prevede că „[c]ontractul de transport de mărfuri nu face obiectul prezumției de la alineatul (2). În cazul unui astfel de contract, dacă țara în care transportatorul își are sediul principal în momentul încheierii contractului este aceeași cu cea unde este situat locul de încărcare sau de descărcare sau sediul principal al expeditorului, contractul este prezumat ca având legăturile cele mai strânse cu țara respectivă. La aplicarea prezentului alineat, contractele pentru curse charter pentru o singură călătorie sau alte contracte sunt considerate contracte de transport de mărfuri dacă au ca obiect principal efectuarea unui transport de mărfuri”.

53. Instituirea unei prezumții speciale pentru contractul de transport de mărfuri se poate explica prin faptul că, deseori, în raporturile

10 — A se vedea articolul 4 alineatul (4) al patrulea paragraf din Raportul Giuliano Lagarde.

internațională, întrucât obiectul principal al unui astfel de contract este deplasarea mărfii, locul de reședință obișnuită a furnizorului prestației caracteristice, și anume transportatorul, nu are o legătură obiectivă cu contractul. Aceasta este situația, de exemplu, a transportatorului stabilit în Germania, însărcinat cu transportul mărfii unui expeditor francez din Franța către Italia.

54. Prin urmare, numai în cazul în care țara pe teritoriul căreia transportatorul are reședința obișnuită coincide cu cea în care este situat locul de încărcare sau de descărcare sau sediul principal al expeditorului, contractul va fi supus legii acestei țări. Astfel, există o convergență a mai multor factori de localizare către același loc.

55. Dacă nu sunt îndeplinite aceste două condiții, nu se aplică articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma.

56. Această dispoziție nu precizează care ar fi, în această situație, soluția care trebuie adoptată.

57. Ni se pare rezonabil să considerăm că, într-o astfel de situație, instanța însărcinată să definească legea aplicabilă contractului trebuie să se refere la norma generală stabilită

la articolul 4 alineatul (1) din această convenție. Aceasta ar putea astfel aprecia elementele contractului care îi permit să localizeze centrul de greutate al acestuia.

58. Prin urmare, întrebarea care se pune este dacă, în această situație, se intră din nou în sfera prezumției generale stabilite la articolul 4 alineatul (2) din convenția menționată. Nu considerăm că este astfel, și aceasta pentru următoarele motive.

59. Amintim că, potrivit articolului 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma, „[c]ontractul de transport de mărfuri nu face obiectul prezumției de la alineatul (2)”.

60. Considerăm că această primă teză trebuie înțeleasă în sensul că, dacă locul de reședință al transportatorului și locul de încărcare sau de descărcare sau sediul principal al expeditorului nu coincid, prezumția de la alineatul (2) nu se aplică în niciun caz.

61. Astfel, prezumția specială stabilită la articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma înseamnă, în realitate, aplicarea legii

locului de reședință a furnizorului prestației caracteristice, și anume transportatorul.

prevaleze față de celălalt. În opinia noastră, chiar pentru acest motiv contractul de transport de mărfuri a făcut obiectul unei prezumții speciale în Convenția de la Roma.

62. Am observat că redactorii Convenției de la Roma au apreciat că reședința transportatorului nu era un element suficient pentru a supune contractul legii locului acestei reședințe. Un alt element, și anume locul de încărcare, de descărcare sau sediul principal al expeditorului, trebuie, așadar, să confirme legătura strânsă a contractului cu țara de reședință a transportatorului.

65. Ni se pare, așadar, că instanța va trebui, de la caz la caz, dacă nu sunt îndeplinite condițiile de la articolul 4 alineatul (4) din această convenție, să identifice țara care are legăturile cele mai strânse cu contractul, în conformitate cu regula generală prevăzută la articolul 4 alineatul (1) din respectiva convenție¹¹.

63. Dacă acești redactori au avut grijă să supună unor astfel de condiții legătura unui contract de transport de mărfuri cu legea locului de reședință a transportatorului, ni se pare că o trimitere la prezumția generală stabilită la articolul 4 alineatul (2) din Convenția de la Roma în cazul în care condițiile nu sunt îndeplinite ar contraveni utilității articolului 4 alineatul (4) din această convenție.

66. Deși Convenția de la Roma urmărește să instituie, prin jocul prezumțiilor, mai multă previzibilitate în aplicarea normei de conflict, există totuși un element, reluat în Regulamentul Roma I, care urmărește să demonstreze că se păstrează o anumită flexibilitate în sistemul acestei convenții.

64. Astfel precum am precizat, contractul de transport de mărfuri este un contract complex și cu elemente de legătură numeroase și dispersate. Transportatorul poate fi stabilit în Franța, expeditorul în Italia și transportul poate avea loc între Țările de Jos și Belgia. Niciunul dintre aceste locuri nu pare să

11 — Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) (JO L 177, p. 6, denumit în continuare „Regulamentul Roma I”) pare să remedieze această lacună lăsată de articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma. Astfel, în temeiul articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul Roma I, aplicabil contractelor de transport de mărfuri, în cazul în care cerințele prevăzute la articolul 4 alineatul (4) din convenția menționată și reluate în Regulamentul Roma I nu sunt întrunite, se aplică legea țării în care este situat locul de livrare convenit de către părți. Am putea crede, prin urmare, că securitatea juridică și previzibilitatea legii aplicabile prevalează asupra flexibilității aplicării normei de conflict.

67. Astfel, articolul 4 alineatul (5) din Convenția de la Roma prevede că „[a]lineatul (2) nu se aplică dacă prestația caracteristică nu poate fi determinată, iar prezumțiile de la alineatele (2)[-](4) sunt înlăturate dacă din ansamblul circumstanțelor cauzei reiese că acel contract prezintă legături mai strânse cu o altă țară”.

68. Această dispoziție trebuie, în opinia noastră, să fie interpretată după cum urmează. Dacă prestația caracteristică nu poate fi determinată, prin intermediul articolului 4 alineatul (5) din Convenția de la Roma, se face trimitere la norma generală stabilită la articolul 4 alineatul (1) din această convenție, care prevede că, în acest caz, contractul este supus legii țării cu care acesta prezintă cele mai strânse legături.

69. Pe de altă parte, chiar și în situația în care prestația caracteristică este determinată, prezumția stabilită la articolul 4 alineatul (2) din convenția menționată poate fi înlăturată dacă din ansamblul circumstanțelor cauzei reiese că acel contract prezintă legături mai strânse cu o altă țară. Aceeași este situația în ceea ce privește prezumțiile stabilite la arti-

colul 4 alineatele (3) și (4) din Convenția de la Roma.

70. Raportul Giuliano Lagarde arată că rațiunea de a fi a articolului 4 alineatul (5) este că, întrucât Convenția de la Roma stabilește o normă de conflict cu caracter general, destinată să se aplice la aproape toate categoriile de contracte, reversul inevitabil este acela că lasă instanței o marjă de apreciere de fiecare dată când ansamblul circumstanțelor demonstrează că legătura prezumată inițial ca fiind cea mai strânsă este înlocuită de alta¹².

71. Subiectul dezbaterii îl reprezintă aplicarea articolului 4 alineatul (5) din Convenția de la Roma. Astfel, par să rezulte două tendințe. Potrivit primei tendințe, această dispoziție este subsidiară în raport cu prezumția generală și cu cele speciale. Această tendință, minoritară, pare să fi fost adoptată de instanțele scoțiene și olandeze. Respectiva dispoziție nu ar fi pusă în aplicare decât atunci când, având în vedere circumstanțele speciale din speță, sediul principal al furnizorului prestației caracteristice a contractului nu are o importanță reală în calitate de criteriu de legătură¹³.

12 — A se vedea articolul 4 alineatul (7) al patrulea și al cincilea paragraf din Raportul Giuliano Lagarde.

13 — A se vedea în special Hotărârea Hoge Raad der Nederlanden din 25 septembrie 1992, *Société Nouvelle des Papeteries de l'AA SA v. BV Machinefabriek BOA* (Nederlandse Jurisprudentie 1992, n° 750), precum și Hotărârea Court of Session (Scoția) (Regatul Unit) din 12 iulie 2002, *Caledonia Subsea Ltd v. Micoperi Srl* (2002 SLT 1022).

72. Așadar, prezumțiile prevăzute la articolul 4 alineatele (2)-(4) din Convenția de la Roma sunt considerate ca fiind puternice.

73. A doua tendință care rezultă în ceea ce privește formularea articolului 4 alineatul (5) din această convenție este mai fluctuantă și mai flexibilă. S-ar părea că înlăturarea prezumțiilor se face fără norme stricte¹⁴, instanțele alegând să aplice respectiva dispoziție fie fără a studia în prealabil prezumțiile, fie motivând înlăturarea acestor prezumții.

74. În opinia noastră, pentru motive legate de respectarea principiului securității juridice și pentru a garanta obiectivul de previzibilitate pe care îl urmărește Convenția de la Roma, se impune să se aplice articolul 4 alineatul (5) din această convenție în măsura în care s-a demonstrat că prezumțiile stabilite la articolul 4 alineatele (2)-(4) din convenția

menționată nu reflectă legătura reală a contractului cu localizarea astfel desemnată¹⁵.

75. Astfel, am observat că adoptarea Convenției de la Roma a avut ca obiectiv eliminarea inconvenientelor care rezultă din diversitatea normelor de conflict și consolidarea previzibilității aplicării acestor norme. De altfel, Regulamentul Roma I reia aceste obiective. În considerentul (16) al acestui regulament se prevede că, „[i]n scopul de a contribui la obiectivul general al [respectivului] regulament – securitatea juridică în spațiul de justiție european –, normele care reglementează conflictul de legi ar trebui să prezinte un grad înalt de previzibilitate”.

76. Prin urmare, pentru a consolida nivelul de securitate juridică, redactorii Convenției de la Roma au avut grijă să stabilească prezumții. Aceste prezumții urmăresc să desemneze legea țării ale cărei legături cu contractul sunt prezumate ca fiind cele mai puternice. Aceasta este situația, de exemplu, pentru un contract de închiriere a cărui lege desemnată va fi, în temeiul articolului 4 alineatul (3) din această convenție, legea țării în care este situat imobilul respectiv.

14 — A se vedea în special Hotărârea Cour de cassation (Franța) din 19 decembrie 2006 (cass com n° 05-19.723). Astfel, Cour de cassation a hotărât că, „în temeiul articolului 4 alineatul (1) din Convenția de la Roma, contractul este supus legii țării cu care acesta prezintă cele mai strânse legături; că, din coroborarea alineatelor (2) și (5) rezultă că, pentru a determina legea cea mai adecvată, instanța sesizată trebuie să facă o comparație a legăturilor existente între contract și, pe de o parte, țara în care partea care trebuie să execute prestația caracteristică are, la momentul încheierii contractului, reședința obișnuită și, pe de altă parte, cealaltă țară în cauză și să o caute pe cea cu care contractul prezintă cele mai strânse legături”. A se vedea de asemenea Hotărârea High Court of Justice (England & Wales) (Regatul Unit) din 13 decembrie 1993, *Bank of Baroda v. Vysya Bank* ([1994] 2 Lloyd's Rep. 87, 93), în care instanța engleză a înlăturat prezumția de la articolul 4 alineatul (2) din Convenția de la Roma în beneficiul articolului 4 alineatul (5) din această convenție, care stabilește legătura dintre contract și legea cu care acesta prezintă, în funcție de circumstanțele din fiecare cauză, cele mai strânse legături.

15 — A se vedea în acest sens, *Cartea verde privind transformarea Convenției de la Roma din 1980 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale în instrument comunitar, precum și privind modernizarea acesteia* [COM (2002) 654 final, p. 27 și 28].

77. Cu toate acestea – și aceasta, în opinia noastră, este rațiunea de a fi a articolului 4 alineatul (5) din convenția menționată –, dacă instanța consideră că legea țării astfel desemnate nu are legături reale cu contractul, prezumțiile, care sunt prezumții simple¹⁶, pot fi înlăturate¹⁷.

78. Pentru a relua exemplul contractului de închiriere, putem presupune că un astfel de contract, încheiat între doi resortisanți francezi, al cărui obiect este o închiriere sezonieră în Italia va avea legături mai puternice cu Franța. În acest caz, mai multe elemente converg către o altă țară decât cea desemnată prin prezumție. Ambii contractanți sunt resortisanți francezi, contractul a fost, fără îndoială, încheiat în Franța și ar fi, *a priori*, în interesul lor ca legea franceză să fie aplicabilă contractului, chiar și numai pentru motive legate de limbă și pentru că se presupune că aceștia cunosc legea franceză.

79. Această flexibilitate în aplicarea normei de conflict se poate justifica prin voința de a nu impune în mod arbitrar legea unei țări care nu ar avea, în final, decât puține legături reale cu contractul.

80. Tot astfel, regăsim o anumită flexibilitate în aplicarea normei de conflict de la articolul 4

alineatul (1) a doua teză din Convenția de la Roma. Această dispoziție prevede, într-adevăr, că, dacă o parte a contractului poate fi separată de restul contractului și prezintă o legătură mai strânsă cu o altă țară, legea acestei alte țări se va putea aplica, prin excepție, acestei părți din contract.

81. Chestiunea divizării unui contract pare să fi fost dezbătută de grupul de lucru însărcinat cu redactarea proiectului Convenției de la Roma.

82. Astfel, în Raportul Giuliano Lagarde se arată că „nicio delegație nu dorea să încurajeze divizarea”, dar „majoritatea experților erau favorabili să lase deschisă [o astfel de] posibilitate [...], cu condiția [ca instanța] să o facă prin excepție și pentru o parte autonomă și separabilă în raport cu acel contract, și nu în raport cu litigiul” [traducere neoficială]¹⁸.

83. Potrivit domnului Lagarde, noțiunea de separabilitate a unui contract trebuie înțeleasă în sens strict. În special, faptul că două obligații sunt executate în două țări diferite nu înseamnă că acestea sunt separabile. Domnul Lagarde continuă arătând că, pentru ca o parte a contractului să poată fi

16 — A se vedea articolul 4 alineatul (9) din Raportul Giuliano Lagarde.

17 — Această posibilitate a fost de altfel reluată la articolul 4 alineatul (3) din Regulamentul Roma I.

18 — A se vedea articolul 4 alineatul (8) al doilea paragraf din Raportul Giuliano Lagarde. A se vedea de asemenea articolul 3 alineatul (4) din acesta.

considerată ca fiind separabilă, trebuie ca aceasta să poată face obiectul unei soluții separate, independente de soluția dată celorlalte elemente ale contractului¹⁹.

84. Astfel, un contract care cuprinde atât o vânzare a unui material, cât și o promisiune de asistență tehnică ar putea fi supus unor legi diferite, aceste două aspecte fiind în mod obiectiv separabile²⁰.

85. Precizăm de asemenea că Raportul Giuliano Lagarde arată că „[c]uvintele «prin excepție» trebuie interpretate, prin urmare, în sensul că instanța trebuie să recurgă la divizare cât mai rar posibil” [traducere neoficială]²¹.

86. Opțiunea de a permite divizarea numai prin excepție poate fi înțeleasă cu ușurință prin dorința de a nu aduce atingere coerenței unui contract și de a nu determina alegeri de legi care să dea naștere la rezultate contradictorii²².

87. De altfel, instanțele naționale înseși au reticențe în a aplica divizarea. Court of Appeal (England & Wales) (Regatul Unit), de exemplu, a arătat că divizarea nu poate fi imaginată decât pentru clauze distincte și autonome în cadrul aceluiași contract și care pot fi tratate în mod separat de restul acestui contract²³.

88. În mod identic, Bundesgerichtshof (Germania), cu mult timp înainte de elaborarea Convenției de la Roma, a apreciat că, în general, trebuie să se determine un centru de greutate al contractului și să se aplice un singur drept unui raport juridic²⁴.

89. Divizarea unui contract este supusă, așadar, unor limite și trebuie, prin urmare, să fie aplicată în mod excepțional. Aceasta nu trebuie să determine anularea obiectivului principal al Convenției de la Roma, care este garantarea unei anumite previzibilități în aplicarea normelor de conflict al legilor.

19 — Lagarde, P., *„Le nouveau droit international privé des contrats après l'entrée en vigueur de la Convention de Rome du 19 juin 1980”*, *RC Dip*, 80(2), aprilie-iunie 1991, p. 287.

20 — Mayer, P., și Heuzé, V., *Droit international privé*, Ediția a noua, Montchrestien, Paris, 2007, nr. 710.

21 — A se vedea articolul 4 alineatul (8) al patrulea paragraf din Raportul Giuliano Lagarde.

22 — A se vedea articolul 3 alineatul (4) primul paragraf din Raportul Giuliano Lagarde.

23 — Hotărârea din 28 iulie 1998, *The Governor and Company of Bank of Scotland of the Mound v. Butcher* [(1998) EWCA Civ 1306]. A se vedea de asemenea Hotărârea High Court of Justice (England & Wales) din 6 noiembrie 2001, *CGU International Insurance plc v. Szabo & Ors.* [(2002) 1 All ER (Comm) 83] și Hotărârea din 4 martie 2003, *American Motorists Insurance Co (Amico) v. Cellstar Corp & Anor* [(2003) EWCA Civ 206, punctul 33].

24 — Hotărârea Bundesgerichtshof din 7 mai 1969 (VIII ZR 142/68, DB 1969, 1053).

90. Vom examina în continuare întrebările preliminare în lumina acestor considerații.

lității de a aplica divizarea unui contract precum cel în cauză. Instanța menționată își pune această întrebare în special având în vedere faptul că, potrivit legii aplicabile, termenele de prescripție a drepturilor care rezultă din contract diferă.

2. Întrebările preliminare

91. Prin urmare, întrebările preliminare trebuie analizate după cum urmează.

95. Considerăm că se impune să analizăm prima și a cincea întrebare împreună. Astfel, prin aceste întrebări, înțelegem că instanța de trimitere solicită Curții să stabilească, având în vedere sistemul instituit prin articolul 4 din Convenția de la Roma, care este legea aplicabilă unui contract precum cel în cauză în acțiunea principală.

92. Pentru început, prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, dacă un contract precum cel în cauză intră în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma.

93. În continuare, prin intermediul celei de a cincea întrebări, i se solicită Curții să precizeze domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (5) din această convenție, care prevede că prezumțiile de la articolul 4 alineatele (2)-(4) din convenția menționată pot fi înlăturate dacă din ansamblul circumstanțelor cauzei reiese că acel contract prezintă legături mai strânse cu o altă țară.

96. Vom arăta astfel, pe de o parte, motivele pentru care apreciem că acest contract nu poate fi supus articolului 4 alineatul (4) din această convenție și, pe de altă parte, motivele pentru care considerăm că, pentru a determina legea aplicabilă contractului menționat, instanța de trimitere trebuie să caute țara care prezintă cele mai strânse legături cu contractul în cauză, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din convenția menționată.

94. În sfârșit, prin intermediul celei de a doua, al celei de a treia și al celei de a patra întrebări, instanța de trimitere ridică problema posibi-

97. În sfârșit, vom expune motivele pentru care considerăm că acest contract nu poate face obiectul unei divizări.

a) Cu privire la aplicarea sistemului instituit prin articolul 4 din Convenția de la Roma contractului în cauză

98. Instanța de trimitere ridică problema posibilității de a califica contractul executat între ICF și MIC drept contract de transport de mărfuri și ca acesta să intre astfel în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma.

99. Amintim că, în temeiul acestui contract, ICF a pus vagoane la dispoziția Balkenende, care ea însăși acționa în numele MIC, și a asigurat transportul de mărfuri pe calea ferată între Amsterdam și Frankfurt. Numai MIC, care dăduse în locațiune unor terți capacitatea de încărcare de care dispunea, s-a ocupat de partea operațională a transportului.

100. Instanța de trimitere arată de asemenea că ICF este o societate stabilită în Belgia, în timp ce Balkenende și MIC au locul de desfășurare a activității pe teritoriul Țărilor de Jos.

101. Astfel cum am văzut la punctul 54 din prezentele concluzii, articolul 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma nu are vocație să se aplice decât în cazul în care țara pe teritoriul căreia are reședința transportatorul este aceeași cu cea în care este situat locul de încărcare sau de descărcare sau sediul prin-

cipal al expeditorului. În acest stadiu al analizei, nu are importanță dacă contractul care este încheiat între, pe de o parte, ICF și, pe de altă parte, Balkenende și MIC poate fi calificat drept contract de transport de mărfuri în sensul acestei dispoziții.

102. Astfel, trebuie să se constate că, în prezenta cauză, aceste locuri nu coincid. Astfel, ICF este stabilită în Belgia, în timp ce cocontractanții, Balkenende și MIC, sunt stabiliți în Țările de Jos. În plus, transportul se face de la Amsterdam la Frankfurt, ceea ce înseamnă că încărcarea are loc în Țările de Jos și descărcarea în Germania.

103. În consecință, considerăm că, chiar dacă s-ar presupune că contractul în cauză este calificat drept contract de transport de mărfuri în sensul articolului 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma, acest contract nu poate intra în domeniul de aplicare al acestei dispoziții, întrucât condițiile necesare nu sunt îndeplinite.

104. Prin urmare, în conformitate cu ceea ce am arătat anterior, în cazul în care condițiile respectivei dispoziții nu sunt îndeplinite, considerăm că se aplică norma generală enunțată la articolul 4 alineatul (1) din Convenția de la Roma.

105. Așadar, instanța de trimitere trebuie să identifice țara care are cele mai strânse legături cu contractul din acțiunea principală. În acest demers, pot fi luate în considerare mai multe elemente. În special, vor putea fi luate în considerare locul încheierii contractului, locul de executare a acestuia, locul de reședință a părților și obiectul contractului. Astfel, aceste elemente vor conduce instanța către un loc de convergență, centrul de greutate al contractului.

106. Cele câteva elemente furnizate de instanța de trimitere par să facă din Țările de Jos centrul de greutate al contractului. Astfel, amintim că ICF este stabilită în Belgia, Balkenende și MIC sunt stabilite în Țările de Jos și că transportul se face de la Amsterdam la Frankfurt.

107. Prin urmare, acestui contract ar trebui să i se aplice legea olandeză. În orice caz, instanța națională va avea sarcina de a identifica țara cu care respectivul contract are cele mai strânse legături.

108. Ținând seama de ansamblul acestor elemente, considerăm că un contract care are ca obiect punerea la dispoziție a unui mijloc de transport pentru expedierea de mărfuri într-o anumită cursă nu se încadrează în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (4) din Convenția de la Roma în cazul în care locul de desfășurare a activității întreprinderii însărcinate cu punerea la dispoziție a acestui transport este situat într-o altă

țară decât cel în care este situat locul de încărcare sau de descărcare sau sediul principal al cocontractantului.

109. Prin urmare, considerăm că, pentru a determina legea aplicabilă unui astfel de contract, instanța națională trebuie, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Convenția de la Roma, să identifice legea țării cu care acest contract prezintă cele mai strânse legături.

b) Cu privire la posibilitatea de divizare

110. Prin intermediul celei de a doua, al celei de a treia și al celei de a patra întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, dacă este posibilă aplicarea divizării unui contract precum cel în cauză în acțiunea principală. Instanța menționată își pune această întrebare în special având în vedere faptul că, potrivit legii aplicabile, termenele de prescripție a drepturilor care rezultă din contract diferă.

111. Înțelegem că instanța de trimitere urmărește, în fapt, prin intermediul acestor întrebări, să afle dacă obligația Balkenende și a MIC de a furniza contraprestația obligației pe care ICF a executat-o poate fi separată de restul contractului pe care aceste părți l-au încheiat, miza fiind dacă, potrivit dreptului aplicabil, acțiunea ICF este sau nu este prescrisă.

112. Astfel precum am văzut, divizarea este prevăzută prin excepție la articolul 4 alineatul (1) a doua teză din Convenția de la Roma.

113. Divizarea nu prezintă interes decât dacă partea căreia se intenționează să i se aplice o lege diferită se separă de ansamblul contractului în mod autonom și dacă această parte are legături mai strânse cu legea altei țări.

114. În prezenta cauză, ni se pare că ar fi dificil să se imagineze o divizare. Contractul încheiat între ICF, pe de o parte, și Balkenende și MIC, pe de altă parte, are ca obiect o unică prestație, care este punerea la dispoziție a unui mijloc de transport pentru expedierea de mărfuri într-o anumită cursă, și a cărei contraprestație este plata unei sume de bani. Această reciprocitate a obligațiilor părților pare să impună unicitatea legii aplicabile contractului.

115. Situația ar fi diferită, în opinia noastră, în cazul în care contractul în cauză ar cuprinde obligații multiple, separabile unele de altele, ca, de exemplu, odată trimisă marfa la Frankfurt, obligația de a o livra pe teritoriul german. Aceste două obligații ne-ar părea astfel separabile în mod obiectiv.

116. Adăugăm, în plus, că, chiar dacă s-ar presupune că o parte a contractului în cauză în acțiunea principală poate fi separată de restul contractului, nu este mai puțin adevărat că, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) a doua teză din Convenția de la Roma, instanța va trebui să se asigure că această parte autonomă are legături mai strânse cu legea altei țări. Având în vedere cele arătate la punctele 106 și 107 din prezentele concluzii, considerăm că este dificilă stabilirea unei legături între o parte oarecare a contractului și dreptul belgian, drept potrivit căruia, amintim, acțiunea ICF nu este prescrisă.

117. În consecință, considerăm că, în cadrul unui contract al cărui obiect este punerea la dispoziție a unui mijloc de transport pentru expedierea de mărfuri într-o anumită cursă, nu este aplicabil articolul 4 alineatul (1) a doua teză din Convenția de la Roma.

V — Concluzie

118. Având în vedere totalitatea considerațiilor precedente, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare formulate de Hoge Raad der Nederlanden după cum urmează:

„Un contract care are ca obiect punerea la dispoziție a unui mijloc de transport pentru expedierea de mărfuri într-o anumită cursă nu se încadrează în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (4) din Convenția privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980 (Convenția de la Roma) în cazul în care locul de desfășurare a activității întreprinderii însărcinate cu punerea la dispoziție a acestui transport este situat într-o altă țară decât cel în care este situat locul de încărcare sau de descărcare sau sediul principal al cocontractantului.

Legea aplicabilă unui astfel de contract, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) prima teză din Convenția de la Roma, este cea a țării cu care acest contract prezintă cele mai strânse legături. Aceste legături pot fi deduse, de exemplu, din faptul că, într-un contract precum cel în cauză în acțiunea principală, cocontractanții sunt stabiliți în Țările de Jos și locul de încărcare este situat în aceeași țară.

Articolul 4 alineatul (1) a doua teză din Convenția de la Roma trebuie interpretat în sensul că unei părți a unui contract i se poate aplica legea unei alte țări dacă această parte se separă în mod autonom de întregul contract. Nu răspunde acestei cerințe un contract precum cel în cauză, al cărui obiect este o prestație unică, punerea la dispoziție a unui mijloc de transport pentru expedierea de mărfuri într-o anumită cursă.”